

здатність мобілізувати, розподіляти і контролювати використання фінансів банківської системи.

Реалізація концепції корпоративного управління залежить від здатності банку активно впроваджувати інноваційні методи управління. З цього погляду оцінка системи корпоративного управління банку повинна базуватися на аналізі таких показників, як ефективність управління, контролю, управління ризиками, повнота та достовірність інформації щодо банківської діяльності, якість обслуговування клієнтів, рівень розвитку інфраструктури та інформаційного потенціалу. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Устойчивое экономическое развитие в условиях глобализации и экономики знаний: концептуальные основы теории и практики управления / Под ред. В. В. Попкова. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. – 295 с.
2. **Тосунян Г. А.** Банкизация России: право, экономика, политика: [Монография]. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2009. – 400 с.
3. **Степаненко О. П.** Моделювання вибору стратегії розвитку банківської системи / О. П. Степаненко // Бизнес Информ. – Харьков, 2011. – № 5(2). – С. 71 – 73.
4. Предложения к Стратегии развития банковского сектора на 2009 – 2012 гг. [Электронный документ]. – Режим доступа : <http://www.raexpert.ru/strategy/concept2009>
5. **Stepanenko O.** Perspective Directions of the Banking System's Stabilization / O. Stepanenko // Perspektywiczne opracowania sa nauka i technikami – 2010. Materiały VI Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji. – Przemysl: Nauka I studia, 2010. – P. 20 – 23 (0,25 д.а.).
6. **Колодизев О. М.** Методологічні засади забезпечення управління інноваційним розвитком економіки : Монографія. – Х. : ФОП Лібуркіна Л. М.; ВД «НЖЕК», 2009. – 240 с.
7. The materials of website Bank for International Settlements: Basel Committee on Banking Supervision./ Electronic access mode: <http://www.bis.org/list/bispapers/index.htm>
8. The materials of website International Finance Corporation World Bank Group / Electronic access mode: http://www1.ifc.org/wps/wcm/connect/publications_ext_content/ifc_external_publication_site/publications
9. **Костюк А. Н.** Корпоративное управление в банке : монография / А. Н. Костюк. – Сумы: УАБД НБУ, 2008. – 332 с.
10. **Бухвалов А. В.** Корпоративное управление как объект научных исследований [Электронный документ]. – Режим доступа : http://www.rjm.ru/files/upload/rjm/2005/3/bukhvalov_corp_gov.pdf.
11. **Северенкова Л. П.** Моделирование систем корпоративного управления. – [Электронный документ]. – Режим доступа : ftp://lib.herzen.spb.ru/text/severenкова_34_74_1_439_444.pdf
12. **Chambers A.** Stakeholders – the court of public opinion. Corporate Governance Handbook – UK.: Reed Elsevier, 2002. – 138 p.
13. **Исаев Д. В.** Информационный аспект корпоративного управления и стратегического менеджмента / Д. В. Исаев // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – Ростов, 2008. – Т. 6, № 3. – С. 114 – 119.
14. **Шумейко М. В.** Моделирование системы корпоративного управления в России [Электронный документ]. – Режим доступа : teoria-practica.ru/-2-2008/sociology/shumeiko.pdf
15. **Spenser K. H.** The essential handbook of internal auditing. – NY : John Wiley & Sons, Ltd, 2005. – 184 p.
16. Пособие по корпоративному управлению: В 6 т. Т. 1: Часть I. Введение в корпоративное управление. – М. : «Альпина Биз нес Букс», 2004. – 93 с.
17. The materials of website Organisation for Economic Co-operation and Development / Electronic access mode: <http://www.oecd.org/topic/>.
18. Постанова Правління Національного банку України від 28 березня 2007 р. № 98 «Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України» [Електронний документ]. – Режим доступу : www.ifc.org/ifcext/Recom_ukr.doc

УДК 336.71

УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНОЮ МЕРЕЖЕЮ БАНКІВ

ЧЕЛОМБИТКО Т. В.

кандидат економічних наук

Харків

У сучасних умовах, особливо з огляду на динаміку розвитку світових банківських систем, у банківській сфері України необхідно сформувати таке конкурентне середовище, що забезпечить ефективний розподіл ресурсів, максимальне задоволення потреб суспільства як на державному, так і на регіональному рівнях. Тому є об'єктивна потреба в оцінці стану конкурентного середовища на ринках, рівня їх монополізації та поглибленому дослідженні проблем управління діяльністю банків.

Формування конкурентного середовища в банківському секторі вітчизняної економіки є важливою умовою ефективної банківської діяльності, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків в сучасних умовах.

Серед вітчизняних і зарубіжних вчених, які займаються проблемами розвитку конкурентного середовища в банківському секторі, слід відзначити А. Бачалова, О. Васюренка, О. Вовчак, В. Гейця, М. Вознюка, М. Портера, А. Сміта та ін. Хоча дослідженню розвитку конкуренції в банківському середовищі науковці приділяють багато уваги, все ж таки ця актуальна проблема потребує подальшого теоретико-методологічного дослідження.

Метою статті є визначення пріоритетів та формування регіональної мережі банківських установ у банківському секторі.

Незважаючи на різні підходи до визначення поняття «конкуренція», у різних інтерпретаціях в основу сутності конкуренції закладено суперництво економічних суб'єктів. Тому в широкому розумінні конкуренцію доречно тлумачити як застосування економічними агентами, що володіють діловим суверенітетом, потенціалу своєї реальної конкурентоспроможності у процесі практичної діяльності з реалізації права на досягнення відносного успіху й обмеження можливості досягнення успіху іншими економічними агентами [4, с. 230].

На нашу думку, конкуренція у банківському секторі має свої особливості, які відрізняють її від конкуренції в інших сферах економічної діяльності:

- ✦ конкуренція у банківському секторі виникла значно пізніше, ніж конкуренція у промисловості, і характеризується високою інтенсивністю;
- ✦ об'єктом конкурентної боротьби є не товари, а фінансові ресурси та послуги;
- ✦ конкурентне середовище представлено розмаїттям сегментів фінансового ринку, на яких банки виступають у ролі продавців, покупців або посередників;
- ✦ широке включення у конкурентну боротьбу небанківських фінансових установ, у зв'язку з чим конкурентами банків виступають не тільки інші банки, а й небанківські фінансово-кредитні інститути;
- ✦ банківські послуги є взаємозамінними, але не мають конкурентоспроможних зовнішніх (небанківських) замінників, у зв'язку з чим міжбанківська конкуренція реалізується тільки шляхом переливання капіталів або функціональної конкуренції;
- ✦ конкуренція в банківській сфері характеризується значною залежністю від психологічних факторів, від довіри клієнтів. Втрата довіри клієнтів до кредитних установ може поширитися на всю банківську систему. За таких умов уся економіка країни може зазнати значних збитків з огляду на колосальну роль банківської системи у забезпеченні сталого економічного розвитку.

З огляду на ці особливості, можна стверджувати, що банківська конкуренція реалізується як зовнішня сила, яка змушує банківські установи підвищувати ефективність своєї діяльності, розширювати спектр банківських послуг, здійснювати інвестиційно-інноваційну діяльність, збільшувати капітальну базу, а також призводить до витіснення менш ефективних банківських структур. Ефективне ринкове середовище банківських послуг являє собою складну сукупність ринкових елементів, що перебувають у взаємозв'язку, взаємозалежності й постійній взаємодії [1, с. 92].

Найбільшою мірою рівень конкуренції визначає фактор чисельності та потужності банків, які конкурують на ринку. Традиційний підхід до аналізу конкуренції ґрунтується на тому, що інтенсивність конкуренції є тим вищою, чим більша кількість конкурентів однакової економічної сили функціонує на ринку. Тим часом, для великого банку, який володіє численними конкурентними

перевагами, конкуренцію складають, як правило, тільки банки близькі за розмірами та фінансовими можливостями. Для невеликого та середнього банку наявність навіть одного великого конкурента може виявитися істотною перешкодою для успішного розвитку. Незначний розмір банків не дає їм змоги мобілізувати ресурси, необхідні для фінансування великих угод і проектів, зумовлює низьку диверсифікацію клієнтської бази і значні кредитні ризики. Це, у свою чергу, істотно обмежує можливості розширення банківського кредитування.

Банківська система України характеризується майже монопольною регіональною концентрацією. У більшості економічних районів країни суперництво розгортається між місцевими банками й територіальними підрозділами найкрупніших і великих банків або лише між філіями й відділеннями різних банків. Концентрація капіталу відбувається лише в обмеженій кількості кредитних інститутів, більша частина яких розташована в Києві, що робить регіональні банківські системи нестійкими та позбавляє їх можливості розвивати свій потенціал. Управління територіальними підрозділами банків є одним з ключових питань, оскільки це в подальшому впливає на організацію планування, аналізу та контролю за їх діяльністю. Варто відзначити, що філії відіграють першорядну роль у формуванні територіально розгалуженої мережі банківських установ. Саме завдяки банківським регіональним підрозділам (філіям та відділенням) значною мірою вирівнюється вкрай нерівномірна розосередженість банківських центрів в Україні.

Дані щодо регіонального розподілу банків, наведені в *табл. 1*, показують наявність територіальних диспропорцій між концентрацією банків у центрі та в регіонах.

Більше половини діючих банків сконцентровано у м. Києві та Київської області (114 банків), на другому місці за кількістю банків – Дніпропетровська (13), Донецька (10), Одеська та Харківська області, в яких зареєстровано по 8 та 9 банків відповідно [3]. При цьому станом на 30.11.2011 р. в 11 областях не зареєстровано жодного банку, а надання банківських послуг здійснюється виключно через мережу регіональних підрозділів. Найменш охоплені банківською інфраструктурою Тернопільська, Чернівецька, Житомирська, Рівненська та Волинська області.

Розподіл філіальної мережі по території України значно відрізняється від розподілу загальної кількості кредитних організацій. Неоднорідність розподілу банків за регіонами свідчить про те, що банки намагаються провести територіальну диверсифікацію своєї діяльності та вийти за межі регіонів. Однак розподіл активів по території України показує, що у п'яти регіонах України зосереджено 97% банківського капіталу, з них 71% – у м. Київ та Київській області (*рис. 1*).

У жодній країні з числа економічно розвинутих чи з економікою перехідного типу немає подібної концентрації банківських установ та диспропорції між розміщенням виробничих сил і концентрацією капіталу.

У Німеччині, незважаючи на високу концентрацію фінансів у Франкфурті-на-Майні, на регіональні банки

Розміщення комерційних банків на території України у розрізі регіонів на 30.11.2011 р. [3]

№ з/п	Регіон	Кількість банків	Кількість філіалів	Кількість відділень
1	Автономна Республіка Крим та м. Севастополь	2	94	1331
2	Вінницька область	–	45	424
3	Волинська область	1	27	315
4	Дніпропетровська область	13	103	1209
5	Донецька область	10	129	1459
6	Житомирська область	–	36	311
7	Закарпатська область	1	37	424
8	Запорізька область	3	56	579
9	Івано-Франківська область	–	45	395
10	Київська область та м. Київ	114	159	1809
11	Кіровоградська область	–	42	304
12	Луганська область	2	68	528
13	Львівська область	5	79	833
14	Миколаївська область	–	58	526
15	Одеська область	8	76	936
16	Полтавська область	3	63	644
17	Рівненська область	–	29	284
18	Сумська область	1	51	380
19	Тернопільська область	–	38	200
20	Харківська область	9	77	954
21	Херсонська область	–	49	340
22	Хмельницька область	–	42	356
23	Черкаська область	–	53	655
24	Чернівецька область	–	23	332
25	Чернігівська область	3	38	497
	Усього по Україні	175	1517	16025

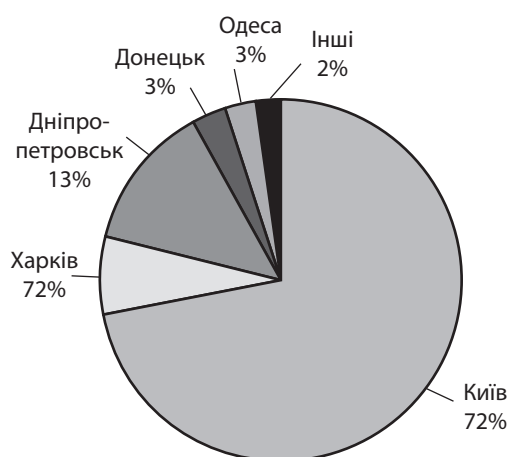

Рис. 1. Розподіл активів банків у регіональному розрізі станом на 30.11.2011 рік*

* Розраховано автором за даними [3].

припадає більш ніж 50% активів банківської системи. В Італії фінансова столиця Мілан контролює не більше 38% активів [5, с. 95].

Таким чином, для найбільших банків України стає можливим проведення великих програм кредитування, у той час як філіальна мережа регіональних банків, зважаючи на обмеженість пропозиції, змушена орієнтуватися на роботу з населенням та дрібним бізнесом.

За даними Національного банку України на 30.11.2011 р., найбільш розгалужену регіональну мережу, що складається з більш ніж 500 структурних підрозділів, мають крупні банки: Ощадбанк, Приватбанк, Райффайзенбанк-Аваль, Укрсиббанк, Промінвестбанк [3]. У табл. 2 представлено інформацію про стан регіональної мережі 5 найбільших банків України.

З наведених даних видно, що найбільш розгалужену регіональну мережу має Ощадбанк, який є лідером за кількістю філій та відділень, при цьому його структурні підрозділи розташовані по всій території України, як в густонаселених і «грошових» районах, так і на периферії.

Регіональний розподіл банківських установ свідчить про нерівномірність надання окремих видів послуг або навіть про їх цілковиту відсутність у багатьох регіонах. Банкам недостатньо ресурсів, оскільки відсутній ефективний механізм перерозподілу ресурсів через

нерозвинутість фінансових ринків та ринкової інфраструктури.

Таблиця 2

Банки України з найрозвиненішою інфраструктурою [3]

№	Банк	Кількість філій та відділень
1	Ощадбанк	6082
2	Приватбанк	3157
3	Райффайзенбанк-Аваль	972
4	Укрсиббанк	766
5	Промінвестбанк	592

Територіальна нерівномірність розміщення банків призводить до дефіциту інвестиційних ресурсів у регіонах. Так, 80% вимог банків за кредитами, наданими в економіку України, сконцентровано у п'яти регіонах (м. Київ, Дніпропетровський, Донецький, Одеський та Харківський) [3]. Унаслідок цього в регіонах гальмуються процеси структурної перебудови економіки, не розширюється виробництво, не здійснюється його диверсифікація, не створюються нові підприємства та робочі місця, відповідно, не розвивається і соціальна сфера [6, с. 134].

Істотно відрізняється і структура кредитів у регіональному розрізі. Так, якщо в регіонах 23% наданих кредитів припадає на промислові підприємства, то в Києві аналогічний показник становить 25%. Сільське господарство столичними банками кредитується менше, ніж регіональними (5% та 6% відповідно). Набагато більше кредитів надається регіональними банками у сферу торгівлі – 36% (в Києві – 27%). Дещо більше київські банки кредитують будівництво (9% у Києві проти 8% у регіонах) та транспорт (4% у столичних банках проти 3% у регіонах) [3].

Таким чином, маючи значно меншу ресурсну базу, регіональні банки несуть основний тягар (і пов'язані з цим ризики) з кредитування вітчизняної промисловості, сільського господарства та економіки в цілому. Столичні ж банки продовжують у значних обсягах здійснювати спекулятивні фінансові операції та недостатньо інвестують кошти для підйому національної економіки.

Дані, наведені в табл. 3, свідчать про те, що 45% депозитних коштів, залучених від нефінансових корпорацій, 36% коштів домашніх господарств та 79% залучених коштів від фінансових корпорацій знаходяться в банках м. Києва та Київської області.

Таблиця 3

Залучені депозити в банківській сектор в розрізі регіонів на 30.11.2011р. [3], млн грн

№	Регіон	Домашніх господарств	Фінансових корпорацій	Нефінансових корпорацій
1	Автономна Республіка Крим та м. Севастополь	12783	93	2702
2	Вінницька область	4929	67	981
3	Волинська область	3283	40	990
4	Дніпропетровська область	26784	1026	9932
5	Донецька область	28001	402	10766
6	Житомирська область	3440	28	424
7	Закарпатська область	2658	41	388
8	Запорізька область	9343	296	3536
9	Івано-Франківська область	4374	116	514
10	Київська область та м. Київ	110638	15770	59880
11	Кіровоградська область	2441	26	562
12	Луганська область	7861	51	1442
13	Львівська область	15009	297	2040
14	Миколаївська область	4727	29	1406
15	Одеська область	16147	770	5067
16	Полтавська область	7667	207	2192
17	Рівненська область	3232	34	558
18	Сумська область	4427	46	575
19	Тернопільська область	3200	23	584
20	Харківська область	15361	369	3469
21	Херсонська область	3653	42	705
22	Хмельницька область	4550	43	825
23	Черкаська область	5115	66	649
24	Чернівецька область	2766	19	337
25	Чернігівська область	3547	37	421
	Усього: 462053	305937	19939	109518

Проведений аналіз свідчить про те, що за період незалежності в Україні так і не було вироблено збалансованої державної регіональної політики, не сформовано механізми ефективного регіонального управління. За таких умов гостро постають питання раціоналізації управління кількістю банківських установ, концентрацією їх капіталу і капіталізацією.

Очевидною є необхідність раціонального та науково обґрунтованого розподілу регіональних представництв банківського сектора серед окремих регіонів країни та в межах регіонів, що визначає потенціал регіональних структур підрозділів окремих комерційних банків та усього банківського сектора України. Доцільним є забезпечення доступу до сучасних банківських послуг корпоративним клієнтам в усіх економічних районах країни, запровадження системи управління грошовими потоками у країні, сконцентрувавши їх у провідних банках на пріоритетних напрямках розвитку держави.

ВИСНОВОК

У цілому територіальна деконцентрація банківських підрозділів має позитивний вплив на якість обслуговування клієнтів, на впровадження банківських продуктів в усіх регіонах України. Також даний процес покращує інвестиційний клімат та економіку регіонів країни, а отже, є стимулюючим фактором для розкриття та розвитку потенціалу всього банківського сектора України. Тому про-

блема ефективного управління регіональною мережею банків залишається актуальною, адже оптимізація структури банківської системи дозволяє отримувати значний приріст прибутковості в діяльності банків, що сприятиме підвищенню їх економічного потенціалу. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко В. В. Методологічні підходи до створення й розвитку конкурентного середовища на ринку банківських послуг України / В. В. Коваленко // Фінанси України.– 2010.– № 10.– С. 87 – 99.
2. Мещеряков А. А. Організація діяльності комерційного банку : навч. посібн. / А. А. Мещеряков.– К. : Центр учбової л-ри, 2007.– 608 с.
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс].– Режим доступу : www.bank.gov.ua.– Загол. з екрану.
4. Рубин Ю. Б. Конкуренция: упорядоченное взаимодействие в профессиональном бизнесе. (Рубин Юрий Борисович).– 2-е изд.– М. : Маркет ДС, 2006.– 458 с.
5. Филюк Г. Формування конкурентного середовища в банківському секторі / Г. Филюк // Банківська справа.– 2011.– № 2.– С. 23 – 30.
6. Челомбійко Т. В. Вдосконалення управління потенціалом розвитку банківського сектора економіки / Т. В. Челомбійко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Економічна серія.– 2011.– № 935.– С. 131 – 138.

УДК 336.717.1

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ТА ДІАГНОСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ НА РИНКУ ПЛАТІЖНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

ОМЕЛЬЧЕНКО О. І.

СИВОЛОБ А. О.

Харків

Функціонування національної грошової системи вимагає вдосконалення організації готівкового обігу як складової частини загальної платіжної системи країни, з приведенням його у відповідність до потреб ринкової економіки. Необхідність раціоналізації платіжної системи в країні вимагає, з одного боку, повної лібералізації операцій з готівкою, а з іншого, – суттєвого їх скорочення на користь безготівкових форм розрахунків. Вирішити поставлені задачі можуть системи безготівкових платежів, якими є платіжні системи на основі карткових платіжних інструментів [1].

Глобальне впровадження системи розрахунків на основі карткових платіжних інструментів є особливо необхідним в умовах постійного зростання частки тіньового сектора економіки, широко розповсюдженого небажання населення тримати заощадження на рахунках у банківських установах, повального ухилення від

сплати податків. Але всупереч цій необхідності діє цілий комплекс проблем як економічного, так і неекономічного характеру, пов'язаних зі здійсненням операцій з платіжними картками, що виникають у населення, суб'єктів господарювання і безпосередньо банків. Саме ці проблеми і виступають гальмуючим елементом у механізмі реалізації карткового бізнесу.

Операції з використанням карткових платіжних інструментів є для українських банків новим і ще не досить глибоко дослідженим видом діяльності і тому вимагають більш детального аналізу і вивчення для подальшого їх розвитку на національному рівні.

У зв'язку з цим важливою складовою стратегії розвитку банківських установ України повинна стати обґрунтована оцінка та діагностика їх діяльності на ринку платіжних засобів.

Теоретичні, методичні, економіко-організаційні питання формування ринку сучасних карткових платіжних інструментів стали провідними темами дослідження відомих зарубіжних економістів. Ці проблеми відображено і у вітчизняній науковій літературі, зокрема, у дослідженнях Вітлінського В. В. [2], Внукової Н. М. [3], Гейця В. М. [4], Кравця В. М. [5], Міщенко В. І. [6], Мозгового О. М. [7], Савченка А. С. [8], Терехова Є. М. [1] та ін.